

Toespraak Nooit meer Auschwitz

Door de Voorzitter van de Tweede Kamer, Khadija Arib

31 januari 2021

Sommige foto's kunnen de tijd bevroren.

Etsen een beeld op je netvlies.

Raken je in het hart.

Zo'n foto zag ik iets meer dan een jaar geleden, in de tentoonstelling *De Tweede Wereldoorlog in 100 foto's*.

In het kader van 75 jaar bevrijding.

Op die foto zie je de trein naar Auschwitz klaar staan in Hooghalen, vijf kilometer lopen van Westerbork.

Het is 1942, vroeg in het voorjaar.

Je ziet een rij mensen, wachtend langs de dijk.

Met dikke jassen aan, met tassen, dekens en koffers bij zich.

Rechtsonder kijkt een moeder de lens in.

Naast haar een snoezig meisje, van een jaar of twee.

Ze draagt een warm maillotje, schoentjes met pompoentjes.

En een wit mutsje op.

Haar handje stevig in de hand van haar moeder.

Dat intieme gebaar, haar hand in die van haar moeder, speelde ook een rol in de jeugd van dichteres Judith Herzberg.

Haar moeder zei tegen haar, op de momenten dat zij zich als achtjarig meisje onveilig voelde in de vroege oorlogsjaren:

'Zolang jouw handje in de mijne ligt, is er nog niks gebeurd'.

Later worden die handen, gedwongen uit elkaar gehaald in kamp Barneveld.

Kleine Judith kan vluchten en onderduiken.

Moeder blijft bij vader, ze worden samen naar Bergen Belsen gedeporteerd.

Na de oorlog wordt het gezin herenigd.

Het gescheiden worden van je moeder, het los moeten laten van haar veilige hand, is wat Lida Engelsman, een goede vriendin van mij, ook is overkomen.

De foto uit de tentoonstelling doet me altijd aan haar denken.

Ze was tweeën-een half, toen ze met haar moeder en familie op transport werd gezet.

De trein kwam vanaf het Muiderpoortstation in beweging.

En op het laatste moment droeg haar moeder Lida via het raam over aan een man.

Vermoedelijk een buurman, of vriend van de familie.

Lida wordt via het politiebureau naar een weeshuis gebracht waar verschrikkelijk slecht voor haar wordt gezorgd.

Na de oorlog zwerft ze van pleeggezin naar pleeggezin.

Daarna vindt ze pas een beetje geluk.

In de liefde en in haar talent.

Ze wordt danseres bij het Scapinoballet.

En later wordt ze moeder.

Van twee dochters, en inmiddels heeft ze ook een kleindochter.

Zij zag haar eigen moeder nóóit meer terug.

Ze werd vermoord in Sobibor, de rest van haar familie in Auschwitz.

Hoe haar moeders stem klonk, hoe ze rook, hoe ze eruit zag, hoe ze voelde...

Lida kan zich niets meer herinneren van die eerste twee levensjaren.

Ze kent alleen een schrijnend verlangen.

Het gedicht dat ze hierover schreef, begint als volgt: *‘Als ik een vogel zie vliegen, al is hij nog zo klein. Dan zeg ik zachtjes: wil jij bij mijn moeder zijn?’*

Toen ze in voormalig kamp Sobibor, met haar dochter, bloemen legde bij haar moeders naamsteen, viel haar op hoe stil het daar was.

Zelfs de vogels floten er niet.

Het zijn vooral de aangrijpende verhalen zoals het verhaal van mijn lieve vriendin Lida, die de oorlog voor mij dichterbij hebben gebracht en hebben laten zien dat het een onderdeel van ons verleden is.

Het verschrikkelijke verhaal van de Jodenvervolging in Nederland, en van andere groepen zoals Sinti en Roma.

Het laat óók zien: hoe completer het beeld, hoe onbevattelijker het wordt.

Dat is de paradox.

Hoe heeft deze misdaad tegen de menselijkheid plaats kunnen vinden?

Waarom kon dit niet worden voorkomen?

Het is één van de redenen dat we herdenken.

Om het verleden te blijven bevragen.

De minister-president heeft vorig jaar, bij deze gelegenheid, zijn excuses aangeboden.

Omdat ook de Nederlandse overheid een deel van haar burgers niet wist te beschermen tegen de vernietiging.

Sterker nog: een efficiënt ambtelijk registratiesysteem maakte het de Duitsers makkelijker dan in welk land ook.

Maar we zijn óók het land waar in 1941 tienduizenden mensen opstonden tegen de nazi's.

En waar kleine groepen gewone mensen, een helpende hand boden aan mensen in nood.

Terwijl het ze de kop kon kosten.

Vrij naar Primo Levi: de mate van een land's beschaving lees je af aan de manier waarop de gemaakte wetten opkomen voor de meest kwetsbaren. Dat is wat een vrije democratie als de onze, voortdurend van ons vraagt. Kritisch blijven nadenken, zelfstandig keuzes maken, je niet verschuilen achter een systeem - als blijkt dat dat groepen mensen in de kou zet.

We kunnen de tijd bevroren, het spoor terug volgen.

Maar terugdraaien kunnen we dit inktzwarte verleden niet.

Wissels omzetten kunnen we alléén in het hier en nu.

'Nooit meer Auschwitz' betekent: de herinnering levend houden.

Het verleden blijven bevragen.

Blijven luisteren naar de persoonlijke verhalen, die op dagen als vandaag worden verteld.

Hoe pijnlijk ze ook zijn.

Omdat ze ons ze leren hoe belangrijk het is om, in welke omstandigheid dan ook, je hand uit te steken naar de ander.

Je bent altijd in staat een keuze te maken.